

31. YILDÖNÜMÜNDE 12 EYLÜL

Aydınlık Gazetesi, 12 Eylül 2011

Yıldırım Koç

12 Eylül 1980 bizim kuşağa dün gibi geliyor. Üzerinden 31 yıl geçmiş olsa bile, birçoğumuzun yaşamında bir dönüm noktası.

12 Eylül'ün çeşitli nedenleri var. Hep 24 Ocak 1980 istikrar programı anlatılır. Doğru, ancak eksik. Bence daha önemli neden, Soğuk Savaş'ın yeniden şiddetlendiği koşullarda Türkiye-ABD ve Türkiye-SSCB ilişkilerindeki gelişmeler. Ayrıca, yeni uluslararası işbölümü ve Türkiye'de sosyalist/komünist hareketin kitleselleşmesi de ikincil etmenler.

Türkiye 1950'li yıllarda ABD'nin yarı-sömürgesine dönüştürüldü. Ancak, Türkiye, 1963-64 yıllarında Kıbrıs'ta Rumların katliamını engellemek istediğinde, karşısında ABD'yi buldu.

Bu olay sonrasında Türkiye'de milli çıkarların korunabilmesi için daha bağımsızlıkçı bir çizgi izlenmesi gerektiği daha iyi anlaşılmaya başlandı.

ABD ile imzalanmış ikili anlaşmalar, Ortak Savunma İşbirliği Anlaşmasıyla biraraya getirildi ve 3 Temmuz 1969 günü imzalandı. ABD bu arada Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanmasını istedi. Ekim alanları 1970 yılı Ekim ayında Bakanlar Kurulu tarafından bir miktar kısıtlandı. Ancak, ABD memnun olmadı.

12 Mart 1971 askeri müdahalesinden hemen sonra Türkiye'de haşhaş ekimi ve afyon üretimi tamamiyle yasaklandı. 100 bin haşhaş ekicisi aile büyük sıkıntıya girdi. ABD, yasaklama karşılığında 30 milyon Dolar yardım sözü vermişti. Bunun ancak üçte biri ödendi.

Bu durum da Türkiye'de ABD karşıtlığını pekiştirdi.

1974-1980 dönemindeki hükümetler, birçok önemli konuda ABD'nin talimatları dışında bir çizgi izlediler.

ABD bu yıllarda Vietnam yenilgisinin şokunu yaşıyordu. ABD silahlı kuvvetleri 1965-1972 döneminde Vietnam'da 59 bin ölü ve 300 binden fazla yaralı kaybına uğramıştı. Dünyanın süper gücü ABD, Vietnam'dan geri çekilmek zorunda kalmıştı.

ABD'yi kızdıran gelişmelerin ilki, Türkiye'de 12 Mart sonrasında yasaklanan haşhaş ekiminin 1 Temmuz 1974 günü serbest bırakılmasıydı.

İkinci adım, uluslararası antlaşmalardan doğan hakkın kullanılarak, katliamı önlemek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 20 Temmuz 1974 günü Kıbrıs'a çıkmasıydı.

ABD, haşhaş ekiminin serbest bırakılmasına ve Kıbrıs'ın kuzeyinin kurtarılmasına silah ambargosu ile karşılık verdi. ABD'nin Türkiye'ye silah satışları 5 Şubat 1975 tarihinde durduruldu. 200 milyon Dolarlık bir yardım da askıya alındı.

Türkiye bu tehdide iki onurlu tavırla cevap verdi. Silah ambargosunun başlamasından 4 gün sonra, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Türkiye'deki ABD üslerinin kapatılacağı bildirildi. Ambargodan bir hafta sonra da, 13 Şubat 1975 günü Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu. 25 Temmuz 1975 tarihinde ise, Türkiye ile ABD arasında imzalanmış olan anlaşma Türkiye tarafından tek taraflı olarak feshedilerek, ABD'ye ait 21 üs ve tesise el kondu; buralardaki ABD bayrağı indirildi; yerlerine Türk bayrağı çekildi.

ABD önce bu gelişmeleri fazla önemsemedi. Ancak, 1978 yılında iki önemli gelişme yaşandı. Ortadoğu'da ABD'nin en yakın müttefiki olan İran'da Rıza Şah Pehlevi'nin diktatörlüğünü deviren Humeyniciler, ABD üslerini kapattılar ve Amerikalıları kovdular. Ayrıca, Afganistan'da Sovyetler Birliği yanlısı bir yönetim darbe yaparak işbaşına geldi ve ardından Sovyetler Birliği silahlı kuvvetleri Afganistan'ı işgal etti. ABD, Ortadoğu'da Sovyetler Birliği karşısında önemli stratejik kayıplara uğradı.

Türkiye ise 1970'li yıllarda Sovyetler Birliği ile ekonomik ve uluslararası alanda işbirliği ilişkilerini önemli ölçüde geliştirdi.

Bu süreçte ABD'nin Türkiye'ye tavrı değişti. Hürriyet Gazetesi'nin 11 Şubat 1979 günlü sayısında, "İran'ın dinleme boşluğunu ancak Türkiye doldurur" başlıklı bir haber yer alıyordu. ABD, Türkiye'deki askeri üslerini etkili bir biçimde kullanabilmek amacıyla yeniden görüşmeleri hızlandırdı. Ancak bir türlü istediği sonuç alamadı. 1978 ve 1979 yıllarında bir savunma işbirliği anlaşması imzalanamadı. Bunun üzerine Türkiye'de terör olayları yoğunlaştırıldı. Can güvenliği ortadan kaldırıldı. Birçok mal piyasadan çekildi. Tüm bu gelişmeler sonucunda iktidar değişti. Ancak yeni hükümet de bu anlaşmayı sonuçlandırmadı. Bunun üzerine 12 Eylül darbesi yapıldı. Darbenin ardından Türkiye ile ABD arasındaki Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması 18 Kasım 1980 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylandı ve 1 Şubat 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Amerikan üsleri ve tesisleri yeniden açıldı. Ayrıca, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönüşüne ilişkin olarak Türkiye'nin yıllardır sürdürdüğü çizgiden vazgeçildi. Askeri yönetim, bu konuda da ABD'nin isteklerini yerine getirdi.

12 Eylül, sermayeye ve esas emperyalizme tam teslimiyettir. 12 Eylül'ü asıl bu yönüyle değerlendirmek gereklidir.